

WEES ZUINIG OP OUDE VOGELDAGBOEKEN

Gerard Ouweneel

Drie jaar geleden hief de toen een eeuw bestaande Club van Nederlandse Vogelkundigen (CNV) zichzelf op. Dat ging gepaard met een dosis weemoed, wat deining en toch ook enig ceremonieel, alles in de trant van de Club. Of was het niet helemaal een opheffing? Schuilt er waarheid in de geopperde suggestie dat oudclubleden ervan verzekerd wilden zijn dat bij het heengaan hun ornithologische nalatenschap niet bij het oud papier terecht zou komen? En kwam om die reden uit de gelederen van de Club het idee en initiatief om de Avifaunistische Kring Nederland (AKN) op te richten?

Inderdaad is één van de doelstellingen van de dus nog jonge AKN het opsporen, beoordelen en veiligstellen van nationaal ornithologisch erfgoed. Daarmee doelen de initiatiefnemers op de archieven van dieper gravende ornithologen, lieden die hun veldervaringen nauwkeurig bijhielden en er interpretaties aan verbonden. Er is dus geen sprake van exclusieve interesse voor de dagboeken van vroegere of nog in leven zijnde oudclubleden. Integendeel, ook al omdat het woord "vogelkundigen" in de naam CNV de afgelopen kwarteeuw aardig was geërodeerd.

Over het doel was nagedacht. Menig archief is spoorloos en van andere stukken kwam vast te staan dat ze bij het huisvuil waren beland. En dan ging het om uniek materiaal, informatie waarbij huidige en vooral toekomstige onderzoekers zich de vingers zouden aflikken. Nog afgezien van historische dagboeken met waardevolle ornithologische inhoud geeft het materiaal inzicht in waar vogelaars van enkele generaties geleden naar toe gingen en in hun (anekdotische) belevenissen.

Rinke Tolman

Een voorbeeld van de waarde van behouden verleden. In het in 2013 verschenen alleszins aardige *Kieviten & Plevieren* nam samensteller en co-auteur Sake Roodbergen een fragment over uit het een driekwart eeuw eerder verschenen *Door heien en polder*. In dit boek beschreef Rinke Tolman in het hoofdstuk "Eindelijk verschalkt" zijn zoektochten in de Soesterduinen naar de kleine plevier. Dat gebeurde omstreeks 1928, een tijd dat de soort sporadisch in Nederland broedde. Mijn ouders hadden het boek in de kast staan. Als aspirant vogelaartje las ik het hoofdstuk met rode oortjes en voelde ik met Tolman mee toen hij tenslotte het nest vond. Toegegeven, naar mijn adolescenten oordeel vond ik het taalgebruik gewollen. Bij het ouder worden groeide het bewustzijn dat vogels voor mij in de eerste plaats emoties betekenen en hindert mij nu Tolmans van veel krullen voorziene woordkeus minder.

En passant noemt Tolman als bewoner van de Soesterduinen ook duinpieper, korhoen, grauwe klauwier, wulp en tapuit, soorten waarvan hij anno 1928 geenszins paf stond. Wij nu wel. Foto's van het stuifzandgebied waarin Tolman rondloopt, maken de aanwezigheid van die soorten in de Soesterduinen van tachtig jaar geleden aannemelijk. Ik weet niet hoe het er nu uitziet, maar een raadpleging

Grauwe klauwier – Jan van der Greef

van de desbetreffende kaart in de *Grote Topografische Atlas* stemt niet tot optimisme.

Frans Kooijmans

De romanticus Tolman was een wandelaar. Zijn wat jongere tijdgenoot Frans Kooijmans was een fietser. Diens oudste zoon Roald bewerkte diens dagboeken. De fietsexcursies die Kooijmans met zijn vrienden ondernam door Nederland en naar Denemarken/Zweden bezorgen een minderwaardigheidscomplex. In Nederland besteedden de heren soms de nachten om op en neer naar hun bestemmingen te fietsen om daar dan overdag in het veld te kunnen zijn. Die tochten gingen dan niet op de vederlichte rijwielen van tegenwoordig, maar op zware non-sense fietsen die bovendien waren afgeladen met fotospullen en kampeeruitrustingen.

Die vrienden waren lieden als de gebroeders Tinbergen, Wim van Dobben en Joost ter Pelkwijk. Zo ging het tijdens het paasweekeinde van 1935 eerst naar de Peel voor goudplevieren, vandaar naar Hulshorst voor een toen zeldzaam broed-geval van een havik en op Tweede Paasdag terug. Per fiets! We lezen "bij de forten langs de Kromme Rijn veel Visdiefjes". En als slot: "405 kilometer in vier dagen afgelegd".

In mei 1940 maakte Kooijmans de slag om de Grebbeberg mee. Nog geen veertien dagen later zette hij weer schuilhutjes bij nesten van Kieviten en grutto's. Als dienstplichtig militair voerde de Duitse bezetter hem in juni 1943 af om te gaan werken in Duitsland, waar hij tot en met de bevrijding zou blijven. In die periode

bleef hij (vogel)dagboeken bijhouden. We lezen over waarnemingen rond de barakken en over correspondentie met vrienden thuis.

François Haverschmidt

Al in 1910 fietste Jan P. Strijbos met zijn broer het land rond om ooievaarsnesten te tellen. Het duo kwam toen uit op circa 500 bewoonde nesten. Stel u voor die tocht thans te herhalen door het Nederland van toen met de beelden van dit land anno heden op het netvlies. Later kwam Strijbos in contact met Gerrit Brouwer en Jan Verwey, lieden die eveneens het belang inzagen om hun waarnemingen vast te leggen en te publiceren. Onlangs nam *Het Vogeljaar* een dagboekfragment op van Verwey uit 1918, een verslag van een verblijf op Griend.

Zonder anderen tekort te willen doen, gold het inzicht om zaken te registreren en te publiceren zeker ook voor de in 1987 overleden François Haverschmidt. Diens archief en dagboeken werden veiliggesteld in Leiden, in het tegenwoordige Naturalis. In *De Levende Natuur* publiceerde Haverschmidt al op zijn veertiende over de vogels van Utrecht.

Duinpieper - Maarten Pieter Lantsheer

Na ruwweg 1950 nam het aantal kritisch ingestelde veldwaarnemers en vogelbeschermers pur sang toe, al dan niet academisch gevormd. Onder andere de Staatsbosbeheer-medewerker Sjoerd Braaksma en het in 1957 opgerichte, aanvankelijk in Leersum gevestigde RIVON, het latere RIN, het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, legden zich erop toe om de historie en de actuele stand van zaken van een aantal markante en voor het merendeel kwetsbare Nederlandse

(broed)vogelsoorten in kaart te brengen. Aannemelijk is dat de voornoemde personen en/of instituten destijds toebehorende archieven wel ergens liggen opgeslagen, althans, laten we dat hopen. Alleen al om uit te zoeken waar, zal een aardige klus zijn. En dan in zijn algemeenheid de vraag "wat is waardevol?". De wetenschap dat er 85 jaar geleden in de Soesterduinen duinpiepers, tapuiten, korhoenders en grauwe klauwieren broedden, is waardevol, want dat bevestigt het inzicht hoezeer landschappelijke veranderingen de oorzaak kunnen zijn van de teloorgang van vogelsoorten. Maar het betekent ook dat het AKN tot een normstelling moet komen van wat waardevol is en dat de haar ter beschikking komende archieven stuk voor stuk aan die norm dienen te worden getoetst. Ook een karwei van jewelste.

SOVON

Kort na 1970 ging SOVON Vogelonderzoek Nederland aan de slag. Sindsdien doet een aanzienlijk deel van de in dit land actief zijnde veldwaarnemers mee aan één of meer SOVON-projecten en gaat de door hen verzamelde informatie naar Nijmegen. De vraag rijst dan of te zijner tijd de archieven en/of dagboeken van de huidige generatie vogelaars waardevol zijn om veilig te stellen. Dat zijn ze, althans in ieder geval indien deze vogelaars gewend zijn om aan hun waarnemingen eigen inzichten te verbinden en deze op te schrijven. Immers, om de door hun vrijwilligers verzamelde informatie te kunnen verwerken, vraagt SOVON deze zodanig voorgesorteerd en beknopt in te brengen, dat er nauwelijks of helemaal geen ruimte is voor eigen opvattingen, laat staan voor informatie over vogelgedrag, voedsel, terreingebruik en nog een rijtje items binnen het wijde spectrum dat de ornithologie bestrijkt. Gelet op de veranderingen die zich sinds een kwarteeuw in de Nederlandse avifauna voltrekken, een gang van zaken die naar zich laat aanzien doorgaat, zal later in deze eeuw en nadien belangstelling en waardering bestaan voor de archieven en dagboeken van personen die thans gebiedsgericht waarnemingen noteren en er eigen conclusies aan verbinden.

Een paar jaar geleden belde een Haagse vogelaar mij op met het verzoek of ik hem kon adviseren waar hij terecht kon met door zijn overleden vader gemaakte films. Eén van de films ging over de vroeger in Het Gooi voorkomende korhoenders, een soort die thans bijna uit dit land is verdwenen en waarvan de vooruitzichten dat de soort hier ooit zal terugkeren, laat staan in Het Gooi, slecht zijn. Met anderen was ik toen net in de weer om de herontdekte films van Simon de Waard in veilige bewaring te krijgen, dus ik kon de man verder helpen.

Een ander voorbeeld. Ik informeerde waar de dagboeken van een overleden, destijds zeer geëngageerde vogelaar die decennialang in het Utrechtse op excursie gingen, waren gebleven. "Bij een verhuizing spoorloos geraakt" was de reactie. Welnu, laten we hopen dat met de komst van de Avifaunistische Kring Nederland zulke reacties niet meer nodig zijn.

De AKN is een sectie van de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU). Voor meer informatie over de AKN kunt u terecht bij <http://aka.nou.nu>. Wilt u om de activiteiten te steunen, lid worden van de AKN (Euro 15,00 per jaar), dan kunt u zich aanmelden via AKNNOU@hotmail.com